

ВІДГУК

опонента на дисертаційну роботу

Хоменко Лілії Миколаївни за темою «Організаційно-економічні засади функціонування малих та середніх підприємств служби крові», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 076 – підприємництво, торгівля та біржова діяльність

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

На сьогодні такий компонент соціально-економічного розвитку країни, як ефективне функціонування системи охорони здоров'я набуває все більшого стратегічного значення для підвищення рівня національної безпеки. Підприємства служби крові є невід'ємною частиною системи охорони здоров'я, потреба в яких особливо зростає в умовах дії дестабілізуювальних факторів. Як показав досвід України, вплив пандемії коронавірусу та воєнні дії істотно підвищили роль закладів трансфузіології в частині своєчасного та якісного доступу до препаратів крові різних груп населення, що у великій кількості випадків визначає не лише підвищення якості життя людей, але й може бути вирішальним у питанні їх порятунку.

У цьому контексті актуальним та важливим завданням є впровадження організаційних заходів та управлінських важелів впливу на ефективність діяльності малих та середніх підприємств служби крові в Україні, поширення донорського руху за рахунок активного використання інструментів маркетингових комунікацій, забезпечення високої якості компонентів крові та безперебійності роботи підприємств служби крові в цілому, що потребує розроблення комплексної сукупності дій із удосконалення функціонування підприємств цієї галузі.

З огляду на це, дисертаційна робота Хоменко Лілії Миколаївни, що присвячена розробленню теоретико-методологічних засад щодо управління малими та середніми підприємствами служби крові, є актуальною, а її мета, завдання та зміст мають важливе наукове та практичне значення. Значимість теми дисертаційного дослідження здобувачки підтверджується її відповідністю Глобальним цілям сталого розвитку, положенням Стратегії розвитку добровільного безоплатного донорства крові та компонентів крові на період до 2028 року.

2. Зв'язок роботи з державними та науковими програмами, планами, темами

Наукові здобутки Хоменко Лілії Миколаївни апробовані під час виконання науково-дослідних тем Сумського державного університету, а саме: «Вплив COVID-19 на трансформацію системи медико-соціального забезпечення населення: економічні, фінансово-бюджетні, інституційно-політичні детермінанти» (номер державної реєстрації 0122U000781) – дисертанткою сформовано перелік стратегічних рішень щодо удосконалення функціонування національної служби крові в системі медико-соціального забезпечення населення; «Когнітивна модель комерціалізації інновацій в умовах Індустрії 4.0: захист інтелектуального капіталу, маркетинг та комунікації» (номер державної реєстрації 0122U000780) – визначено перелік ключових факторів, що впливають на інтенсифікацію комерціалізації інновацій як складової загальної стратегії розвитку підприємств служби крові; «Соціально-економічне відновлення після COVID-19: моделювання наслідків для макроекономічної стабільності, національної безпеки та резильєнтності громад» (номер державної реєстрації 0119U101778) – досліджено роль функціонування підприємств служби крові у контексті подолання наслідків пандемії COVID-19 та посилення резистентності системи громадського здоров'я до деструктивного впливу подібних загроз у майбутньому.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

Висновки та результати дисертаційної роботи належним чином обґрунтовані. Їх кількість є достатньою з огляду на одержані в дослідженні нові наукові контексти. При вирішенні переліку завдань роботи дисертанткою застосовані адекватні та логічні до мети дослідження наукові методи бібліометричного аналізу, головних компонент, аналіз кореляційних зв'язків, компаративний аналіз. Застосування комплексу наведених методів дало можливість здобувачці систематизувати понятійно-категоріальний апарат досліджуваної категорії діяльності підприємств служби крові, визначити сучасні тенденції наукових досліджень у сфері функціонування малих та середніх підприємств служби крові, оцінити ринкові передумови розвитку підприємств цієї галузі для подальшого оцінювання ефективності діяльності таких підприємств, способів залучення донорів та зростання результативності

показників діяльності в сфері формування та розподілу компонентів крові серед населення.

Аналіз даних здійснений із використанням значної кількості сучасних програмних продуктів: Statistica, MS Excel, VOSViewer, Bibliometrix та ін. Це дозволило авторці здійснити обґрунтовані розрахунки та аналітичну роботу в рамках виконання завдань дисертаційного дослідження та сформулювати обґрунтовані висновки.

Інформаційну базу дослідження склали офіційні статистичні дані служби крові України, Державної служби статистики України, аналітичні огляди міжнародних організацій, первинна документація та інформація з офіційних інтернет-ресурсів підприємств служби крові, праці вітчизняних та зарубіжних науковців, а також нормативні акти та документація державних органів влади України тощо.

Теоретичні складові аналізу в дисертаційному дослідженні Хоменко Л. М. базуються на результатах опрацювання значної кількості наукових публікацій (у списку використаних джерел 208 найменувань). Нові емпірично підтверджені наукові результати одержані здобувачкою відповідно до розроблених та вдосконалених нею методичних підходів, які ґрунтовно проаналізовано, а також детально описано алгоритми їх використання.

Критичний аналіз рукопису дисертації не виявив неоднозначних тверджень та висновків. Ступінь обґрунтованості наукових положень, рекомендацій та їх достовірність не викликають сумнівів.

4. Новизна наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Проведений аналіз змісту дисертації, а також наукових публікацій Хоменко Л. М. дозволяє стверджувати, що запропоновані здобувачкою напрацювання містять у собі наукову новизну, що свідчить про особистий внесок дисертантки у розвиток теорії та практики функціонування малих та середніх підприємств служби крові.

Найбільш вагомими результатами дисертаційної роботи є:

1. Авторкою удосконалено науково-методологічний підхід до гармонійного розвитку складових управління підприємствами служби крові, який включає в себе врахування поточних проблем галузі, стратегічних цілей та підцілей її подальшого функціонування, цільові сегменти споживачів, а

також елементи комплексу маркетингу із системою індикаторів, які визначають ступінь досягнення поставлених цілей та підцілей. Цей підхід на відміну від існуючих забезпечує більш комплексне управління підприємствами служби крові з урахуванням потреб усіх ключових стейкхолдерів.

2. Поглиблено науково-методичний підхід до оцінювання ефективності функціонування підприємств служби крові, який ґрунтується на поєднанні методу головних компонент та врахуванні детермінант ефективності функціонування цих суб'єктів. У сукупності це дозволило сформулювати емпірично обґрунтовані рекомендації з підвищення ефективності діяльності малих та середніх підприємств служби крові.

3. Удосконалено теоретико-методологічний підхід до формування складових комплексу маркетингу малих та середніх підприємств служби крові, який ґрунтується на узгодженні інтересів та потреб цільових аудиторій. Цей підхід дозволяє розробити заходи з оптимізації детермінант ефективності їх функціонування.

4. Набули подальшого розвитку теоретичні основи виявлення та обґрунтування тенденцій розвитку наукового ландшафту концепції управління підприємствами служби крові, що порівняно з існуючими підходами, відрізняється застосуванням кластеризації наявного наукового доробку за допомогою використання бенчмаркінг-аналізу та інструментів бібліометричного аналізу за критеріями тісноти, еволюційно-часовими та просторовим.

5. Удосконалено науково-методологічні засади концепції управління малими та середніми підприємствами служби крові, які на відміну від існуючих, враховують особливості суб'єктів підприємницької діяльності галузі та принципово узгоджені з бізнес-процесами управління малими та середніми підприємствами служби крові. Це дозволило розробити рекомендації щодо підвищення ефективності функціонування таких підприємств.

6. Значний науковий та практичний інтерес викликає запропонований методологічний базис формування дорожньої карти вдосконалення функціонування підприємств служби крові, який ґрунтується на урахуванні результатів компаративного аналізу та досвіду країн-лідерів. Він дає можливість сформулювати структурований перелік заходів щодо забезпечення детермінант ефективності функціонування підприємств служби крові та

визначити перелік основних стейкхолдерів для бізнес-процесів, що відбуваються у рамках діяльності малих та середніх підприємств служби крові.

5. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів

У першому розділі дисертаційного дослідження «Теоретичні засади наукового та суспільного інтересу щодо функціонування малих та середніх підприємств служби крові» авторкою здійснено поглиблений аналіз тенденцій зміни наукового та суспільного інтересу до питань функціонування підприємств служби крові, визначено проблеми та перспективи побудови ефективної системи функціонування малих та середніх підприємств служби крові, проаналізовані маркетингові детермінанти ефективного функціонування підприємств служби крові.

У другому розділі дисертаційного дослідження «Методичні засади управління малими та середніми підприємствами служби крові» здійснено дослідження особливостей функціонування підприємств служби крові з розробленням концептуальної схеми цього процесу, сформовано методичні підходи до управління підприємствами служби крові, розроблено науково-методологічний підхід до оцінювання ефективності функціонування підприємств служби крові, в основу якого покладено 20 індикаторів, які характеризують кожен із детермінант ефективності.

У третьому розділі дисертаційного дослідження «Практичні аспекти підвищення ефективності функціонування малих та середніх підприємств служби крові» авторкою оцінено рівень ефективності функціонування підприємств служби крові (Сумський та Харківський ОЦСК), здійснено обґрунтування заходів щодо підвищення ефективності функціонування малих та середніх підприємств служби крові, запропоновано дорожню карту запровадження заходів щодо вдосконалення функціонування підприємств служби крові.

Ключові наукові положення дисертаційної роботи доведено до рівня методичних розробок та практичних рекомендацій, які в сукупності формують підґрунтя для розроблення нових і вдосконалення наявних стратегій розвитку малих та середніх підприємств служби крові.

Практична цінність наукових результатів полягає в тому, що основні наукові положення дисертаційної роботи є методичними розробками, а також

практичними рекомендаціями щодо підвищення ефективності функціонування національної служби крові. Науково-методичний підхід до оцінювання ефективності функціонування малих та середніх підприємств служби крові впроваджений у практичну діяльність банку крові КНП СОР «Сумська обласна клінічна лікарня» (довідка № 1 від 27.05.2024 р.).

6. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Основні наукові положення, висновки та результати дослідження опубліковано у 20 наукових працях загальним обсягом 30,17 друк. арк., із яких особисто авторці належить 11,24 друк. арк., зокрема 2 монографії, 1 розділ у колективній монографії, 8 статей у наукових фахових виданнях України (з них 1 – у виданні, що входить до міжнародної наукометричної бази даних Web of Science), 9 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

В опублікованих працях основні положення дисертаційної роботи та наукові результати висвітлені повно та обґрунтовано. Характер наукових видань та їх профіль відповідають вимогам до праць, у яких висвітлюють одержані результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 076 – підприємництво, торгівля та біржова діяльність.

7. Відповідність дисертаційного дослідження встановленим вимогам

Дисертація Хоменко Л. М. містить анотацію двома мовами (українською та англійською), список опублікованих праць, вступ, три розділи, висновки до кожного розділу окремо та до всієї роботи в цілому, список використаних джерел і додатки. Повний обсяг дисертаційної роботи становить 248 сторінок, зокрема обсяг основного тексту – 193 сторінки, 72 таблиці, 31 рисунок, 6 додатків. Робота виконана в науковому стилі, має чітку логічну послідовність досягнення поставлених завдань. Оформлення дисертації відповідає вимогам Наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 № 40 зі змінами від 31.05.2019 р.

8. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

За результатами перевірки дисертаційної роботи Хоменко Л. М. на наявність ознак академічного плагіату встановлено коректність посилань на першоджерела для текстових та ілюстративних запозичень. Навмисних

спотворень не виявлено. Таким чином, можна зробити висновок про відсутність порушень академічної доброчесності.

9. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

У цілому позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних дисертанткою результатів, відмітимо деякі дискусійні положення, що мають місце в дисертаційній роботі:

1. У дисертаційній роботі виконаний ґрунтовний бібліометричний аналіз 495 наукових публікацій з бази даних Scopus та 403 – із бази даних Web of Science з питань діяльності підприємств служби крові (розділ 1, с. 37 дисертації). Без сумніву, Scopus та Web of Science є універсальними науково-дослідними платформами, що охоплюють значну кількість публікацій. Однак зважаючи на специфіку дослідження у даній дисертаційній роботі (галузь медицини, система охорони здоров'я), варто було б розширити базу наукових праць за рахунок розгляду спеціалізованих академічних баз даних, таких як PubMed, EMBASE, MEDLINE, UpToDate тощо.

2. Попри теоретичну та практичну цінність обґрунтованого дисертанткою підходу до формування концептуальної схеми функціонування малих та середніх підприємств служби крові, що враховує специфічні особливості підприємств, узгодження з бізнес-процесами та принципи управління, представленого в підрозділі 2.1 роботи (с. 113-119), вважаємо недоліком недостатнє врахування та аналізування тут впливу дестабілізуювальних факторів на галузь функціонування служби крові, можливі зміни в ресурсному забезпеченні процесів підвищення ефективності функціонування підприємств служби крові, низку ризиків, пов'язаних із впливом на сектор громадського здоров'я та неврахування цих аспектів при постановці цілей та завдань у концептуальній схемі на рис. 2.1 (с. 119 дисертації).

3. Позитивно оцінюючи комплексність підходу дисертантки до інтегрального оцінювання ефективності функціонування малих та середніх підприємств служби крові (розділ 2, с. 131-141 дисертації), зазначимо, що набір індикаторів у рамках кожної з детермінант функціонування підприємств (безпекова, управлінська, інформаційна, економічна) відрізняється за кількістю та співвідношенням стимуляторів та дестимуляторів, сутністю показників (за управлінською детермінантою, наприклад, це показники приросту, тоді як за іншими детермінантами відносні значення показників,

частки значень). На нашу думку, доцільно було більш детально описати кількісний вибір та обрання саме такого набору показників.

4. У розділі 2 дисертаційної роботи дисертанткою запропоновано за кожною із детермінант ефективності функціонування малих та середніх підприємств служби крові перелік заходів для підвищення результативності їх бізнес-процесів (с. 144-154 дисертації). Разом із тим, робота б значно виграла, якщо б дисертантка більш детально пояснила покроковий алгоритм імплементації цих заходів з метою забезпечення більш ефективної роботи закладів охорони здоров'я галузі заготівлі та розподілу компонентів крові.

5. Позитивно оцінюючи проведене авторкою емпіричне дослідження за допомогою анкетування населення України з питань донорства (розділ 3, с. 175-185 дисертації), разом із тим зазначимо, що потребують уточнення такі вихідні умови проведення дослідження, як формування вибірки (за якою методикою сформована вибіркова сукупність, обґрунтування вікової групи респондентів, пошук потенційних респондентів тощо), період проведення дослідження та його тривалість, методика аналізу даних, а також загальні характеристики отриманих відповідей як response rate та описова статистика, що дозволить підвищити доказову базу обґрунтування релевантності результатів, отриманих у ході дослідження.

6. Враховуючи високу важливість мотивації донорів, про яку багаторазово згадується у роботі, доречним було б провести опитування потенційних донорів у країні чи регіоні дослідження і з питань щодо їх мотивації та стимулів, які їм потрібні задля багаторазового чи постійного донорства. Розуміючи потреби та мотиви донорів, можна було б сформулювати систему стимулів, яка б разом зі створенням відповідних технічних засобів, наприклад спеціального застосунку для донорів, стрияла б вирішенню проблеми із основним ресурсом підприємств служби крові.

7. Заслугує на увагу сформована дорожня карта здорового розвитку національної економіки (розділ 3, рис. 3.5 с. 201 дисертації), зокрема детально прописано окремі бізнес-процеси малих та середніх підприємств служби крові за групами детермінант ефективності функціонування, визначено відповідальних за кожним із етапів реалізації заходів. Проте, на нашу думку, робота значно б виграла, якщо б авторкою були також запропоновані та емпірично обґрунтовані часові горизонти впровадження запропонованих заходів, а також описане ресурсне забезпечення для кожного з елементів дорожньої карти. Також здобувачкою зазначається, що дорожня карта

сформована з урахуванням досвіду країн-лідерів та їх компаративного аналізу. Доцільно пояснити, які країни бралися до аналізу в цій категорії, уточнити вибір саме цих країн для аналізу.

10. Загальна оцінка дисертаційної роботи її відповідність встановленим вимогам

У цілому, оцінюючи дисертаційну роботу Хоменко Л. М. позитивно, вважаю за доцільне відзначити, що вона є завершеним, самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому подано авторське розв'язання наукового завдання, що полягає в розробленні теоретико-методологічного та методичного підґрунтя забезпечення ефективності функціонування малих та середніх підприємств служби крові.

Тема дисертаційної роботи є актуальною. Зміст і структура роботи відповідають обраній темі та забезпечують досягнення мети дослідження. Винесені на захист пункти наукової новизни, практичні рекомендації та висновки є достовірними і повністю розкриті в дисертації.

Актуальність обраної теми дисертаційної роботи Хоменко Лілії Миколаївни на тему «Організаційно-економічні засади функціонування малих та середніх підприємств служби крові», обґрунтованість висновків та рекомендацій, достатній ступінь наукової новизни, кількість та якість публікацій відповідають вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами), а її авторка – Хоменко Лілія Миколаївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

доктор економічних наук, професор,
професор Школи менеджменту Хауге
Університетського коледжу НЛА
(м. Берген, Норвегія)

CERTIFIED TRUE COPY

Анатолій ГОНЧАРУК